

סג
"מפרי הארץ"

"וארא"

"וידבר משה בן אלהי ישראל ולא שמעו אלהי ממצרים רוח ומעבדה קשה"

אור החיים: מקצר רוח. אולי כי לצד שלא היו בני תורה לא שמעו, ולזה יקרא קוצר רוח כי התורה מרחבת לבו של אדם:

ומעבודה קשה: טעם אומרו ומעבודה זה יגיד כי מלבד צער העבודה עוד היה להם קוצר רוח, והטעם בראותם כמה כבדה עליהם המלאכה קצרה נפשם מלבד פרט צער העבודה, וגם מדרך האיש אשר תקצר נפשו לא יוכל עבוד כי יחלש למכאובו ורעים הם השנים אשר על כן אמר ומעבודה כי קצרה רוחם וגם כבדה עבודתם.

עוד: למה שנתבשרו ישראל בשורת הגאולה נתרחב לבבם ותחי נפשם ורוחם וכשחזרו לשעבוד הגם שלא היו משתעבדים אלא שיעור הרגיל ולמטה ממנו אף על פי כן תקצר רוח, והמשכיל בטבעיות הרכבת האנושי ישכיל על דבר. ומודיע עוד הכתוב שגם הכבדו עולם עליהם יותר מהרגיל והוא אומרו ומעבודה וגו'.

רבינו בחיי: ולא שמעו אל משה. לא מטעם שלא יבטחו בה' ובמשה עבדו, רק מקוצר רוח ומעבודה קשה כאדם המשתוקק שימות בצער אשר הוא בו והוא מואס ח"ו.

ובמדרש: (פסיקתא זוטרתא) מקוצר רוח, רמז להם לקץ הגאולה שהוא חשבון מקצר, כענין שכתוב: "ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה". (שמות יב, מא)

מלבי"ם: ולא שמעו אל משה מקצר רוח. רוח מציינ הרוח הפנימי ויש ארך רוח, הוא שרוחו הפנימי יכול לעצור ברגשותיו ולסבול יגון וצער ומכאובות, והפוכו הוא קצר רוח כמ"ש בפ"י משלי, ומי שהוא קצר רוח וא"ל עבודה קשה, או מי שיש לו עבודה קשה והוא ארך רוח, יכול להבליג על יגונו ולהטות אזן לנחמה ולבשורה טובה, אבל הם היה להם עבודה קשה ורוחם הנכאה היה קצר מהכיל ולסבול, לכן לא נכנסו דברי משה באזניהם

מנחם ציון: והנה ידוע שבמצרים היה הדבור בגלות [מבואר לעיל עמ' כ"ד], שלא היה ביכולתן לפרסם אלהותו, בעבור תעתוע גילולי מצרים לא היה ביכולתן להשיג ענין הדבור ההוא, ולא היה להם עסק שמיעה מזה כמ"ש [שמות ו ט] ולא שמעו אל משה וגו', מקוצר רוח הוא הדבור, כמ"ש רוח ה' דבר בי [ש"ב כג ב], ועל כן ניתן להם המן שהיה אוכל מן השמים להחזיר הדבור ליושנו, שיוכלו לדבר יראי ה' איש אל רעהו לפרסם אלהותו כמו שנעשה ע"י אברהם אבינו ע"ה שהיה לו מסירת הנפש לפרסם אלהותו בעולם, וא"כ היה דבר מזוכך וענין שכלי, והיה לו ג"כ בחינה זו של כתב ליבונאה, ועל כן היה לבן וגם כעין הבדולח, כי שני גוונים אלו אחד הם, ובזה מבואר מה שלא נזכר בשום מקום שם העצם של המן.

ר' חיים פלטיאל: ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה. מקוצר רוח שהיה להם מע"ז שהיא קשה שהיו עובדים אותה כדכתיב ואת ערום ועריה, וכתוב משכו וקחו לכם צאן, פי' משכו ידכם מע"ז וקחו לכם צאן של מצוה.

ואיך ישמעני פרעה: פי' רש"י שזה אחד מי' ק"ו שבתורה. וא"ת בני ישראל לא הניחו רק מקוצר רוח, וי"ל דה"פ ולא שמעו אל משה ממה שאמר להם לצאת מקוצר רוח, פי' שלא יקצר עוד רוחם שלא יעבדו עוד, ועתה מיושב הק"ו, א"נ משה לא ידע שבני ישראל הניחו לשמוע מקוצר רוח, אך שהיה סבור שלא אבו לשמוע ותדע מדלא קאמר הן בני ישראל לא שמעו מקוצר רוח, וי"מ שעשה ק"ו משבטו של לוי שלא היה בשיעבוד ואפי' הכי לא שמעו, והטעם שלא היו בשיעבוד לפי דאיצטגניני פרעה ראו דסופן של ישראל לעלות ולירש הארץ ובני לוי לא היה להם חלק בארץ.

אפריון: נראה לפע"ד כי הנה איתא [ילקוט פ' בשלח רמז ר"מ] דישראל זכו לגאולה בשביל האמונה שהיה בהם, דכתיב [לעיל ד' ל"א] ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל. והקשו המפרשים איך אח"כ לא שמעו אל משה, ותירצו מפני שהכבדו המצרים עליהם את העבודה חזרו מהאמונה. ולפי"ז י"ל שזהו שאמר משה הן בני ישראל לא שמעו אלי, וא"כ פסקה האמונה מהם, (ומכ"ש לפמ"ש במדרש [רבה ו' ה'] ולא שמעו אל משה וגו' שהיה קשה להם לפרוש מע"ז וכו'), ומעתה איזה זכות יש להם שישמעני פרעה לשלחם, וגם מצד הטבע לא ישמעני כיון שאני ערל שפתיים:

וי"ל: שזהו שכתוב אח"כ ויצום אל בני ישראל, ופירש"י צוה עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם. ולפע"ד י"ל דנכלל בזה ג"כ שידין אותם לכף זכות, כי מה שלא שמעו אליו היה רק מקוצר רוח ומעבודה קשה, ואין לדון אונס כרצון וכמ"ש הקדוש ברוך הוא להשר של מצרים [ילקוט פ' בשלח סוף רמז רל"ד ד"ה והמים].

מפרי הארץ

הלכה

אורז וזיית

א' ילד אכל חטיף ובסיומו השאיר את העטיפה על השולחן האם מותר לזרוק אותה לפח ?

תשובה: אסור רק אם לדידה הוי גרף לרעי היינו מאוס ואינו יכול לסבלו. (סימן שח' ס' לה' ומ"ב רעט סק")

• עדיף שלא להסירו מידו אלא בעודו בידו יזרקנו לפח (מ"ב ס"ק קלז' שש"כ פ' כ"ב הערה קיז)

ב' הניח ליד מיטתו ספל עם מים וכשניעור נטל ידיו האם מותר לשפוך את מי הנטלה בכיור וכן מים אחרונים ששורה עליהם רוח רעה ומקפידים לשופכו במקום מסוים ?

תשובה: מחלוקת הטור והרמב"ם ע' ביה"ל שלח ס"ח ד"ה אסור. דלרמב"ם אסור ליטול במקום שיצטרך לטלטל אחר כך מדין גרף ולטור מותר ולדינא מסיק שם דמותר.

חושן משפט

א' שדכן הגיע לידי גמר השידוך בין בני הזוג אך בסוף שבדקו את הדור ישרים נמצאה תשובה שלילית האם השדכן מקבל משהו ?

תשובה: אין השדכן מקבל כלום כיון ששכר השידוך הוא על גמר השידוך ויצאתו לפועל (יש שנהגו לתת מתנה קטנה ואינו מנהג מחיוב). (בית יוסף ס' קפג' ס"ה בשם תשובות הגאונים לגבי סרסור ומרדכי ב"ק פ"י אות קע"ג מפורש לגבי שדכן)

ב' שדכן שגמר את השידוך ואין ההורים רוצים לשלם האם האם יכול לגבות מבני הזוג?

תשובה: לא, דלא אדעתא דבני הזוג נחית לשידוך זה אלא ע"ד ההורים עיין ערך שי חו"מ ס' קפה' (וע' אבני נזר חו"מ ס' לו שהוא על בני הזוג וצ"ע)

אבן העזר

א' מעשה שהאשה נדרה לאדמו"ר פדיון נפש בסכום גדול האם אפשר לקבל ממנה ?

תשובה: אפשר לקבל מהאישה. (עיין בעזר מקודש ס' פו סוף ד"ה עוד מצאתי)

ב' האם הבעל יכול לכופף את אשתו לעבוד ע"מ שתעזור בפרנסת הבית ?

תשובה: בס' סט" ס"ד שתמורת חיוב המזונות מעשה ידיה לבעלה. ובמהרש"ם ח"ד ס' צד כתב דאפשר לכופף לעבוד ובבית מאיר פסק שא"א לכופף)

יורה דעה

א' קהילה שהתגבשה לבניית בית כנסת, והוצרכו פלטה לקידושים של שבת הנעשים במקום ואחד מהקהילה הביא את הפלטה ונשאר שם שנה ונפטר ל"ע ובא בנו היורשו לקחתו האם הוי רכוש בית כנסת?

תשובה: רנט' סק"ו לעניין כלי כסף שנודבים לשימוש בית כנסת המנהג לקחתם בתום השימוש ולהחזירם כשיצטרכו, ולפי"ז הוי הקדש. ברם פלטה י"ל שיש טירחה בלקיחה והבאה ואינם צריכים בשימוש תדיר ולכן השאיר בבית הכנסת. ויש להקל.

ב' תרם מאה אלף דולר לצורך הוצאות תלמוד תורה פלוני ויש שם כמה ילדים ומלמדים עניים שאין להם בגדים כדי ללכת לת"ת וכן כדי ללמד האם אפשר להשתמש בכסף לקנות להם בגדים?

תשובה: לילדים אפשר ע' פ"ת יו"ד רנ"ט ס"ק ה' בשם תשובת הר הכרמל דזה הוי צורך הלימוד אך לא להלביש את המלמדים. ע"ש בשם תשובות שמש צדקה.

עניינה על כפיות טובה

בעל הטורים: ביתה פרעה. ב' במסורת. את הכסף ביתה פרעה. ערב כבד ביתה פרעה (שמות ח כ). בשביל שלא זכר הטובות שעשה לו יוסף שהביא כל הכסף לביתו, על כן בא הערוב תחילה ביתה פרעה. ד"א לומר כמו שמכניסין הכסף חדר בחדר כי ביתה תרגום מלגיו (ת"א שמות כח כו'), כך בא הערוב בחדר פרעה שהיה לפניו חדר בחדר.

"בפרי הארץ"

סמלים: רצו רצו

בעניין: נר שבת ומי שהחשיכה לו הדרך.

א: האם חוב גמור לברך על הבשמים במוצ"ש, ומה הנפק"מ מזה? (ש"ע סא', ומ"ב סקי"ג)

תשובה: לא, ונ"מ שלא יכול להוציא אחרים בברכה אם הוא לא מברך.

ב: מה מברכים ועל איזה בשמים טוב לברך?

תשובה: בורא מיני, ולכן עדיף לברך על ציפורן.

ג: הדס של לולב שנתייבש ונשאר בו קצת ריח האם מברכים עליו?

תשובה: מחלוקת י"א שכן, וי"א שלא.

ד: בשמים העומדים לתבלין האם מברכים עליהם?

תשובה: כן, (ואינה מצווה מין המובחר)

ה: נר שהדליקו הגוי לצורך חולה שאין בו סכנה האם מברכים עליו?

תשובה: כן.

ו: גוי שהדליק מצית האם אפשר לברך ע"ז, מה הדין אם הדליק במצית נר אחר?

תשובה: ישירות כן. ע"י נר אחר לא.

ז: נר של בית הכנסת הדולק לפני העמוד האם מברכים עליו?

תשובה: לא.

ח: בירך בבית הכנסת האם יחזיר ויברך להוציא בני ביתו?

תשובה: כן.

ט: מה עדיף ברוב עם או ביטול תורה מועט?

תשובה: ברוב עם.

י: אשה בעזרת נשים ורואה את הנר דרך חלון זכוכית האם תכונן לצאת י"ח והאם תברך בעצמה. (ע"י מ"ב ובי"הל)

תשובה: כן, אבל לא לכתחילה.

רח' הר' קוק 1 ב"ב 0533107467

Beit.horaah.613@gmail.com beisyosefsholem@gmail.com

"מפרי הארץ"

"שיעור מבית הוועד" ע"י הרב יום טוב לובצקי שליט"א

בענין ערלה באונס

גמ': (ברכות מ'). הואיל ואמר רבי יהודה חטה מין אילן היא ליברך עליה בורא פרי העץ קמשמע לן היכא מברכין בופה"ע היכא דכי שקלת ליה לפירי איתיה לגוואזא והדר מפיך אבל היכא דכי שקלת ליה לפירי ליתיה לגוואזא דהדר מפיך לא מברכין עליה בורא פרי העץ אלא בופה"א. **הצדדים לאסור החצילים מחמת ערלה, וטעם המתירים**, לכאורה חצילים, זה אילן לענין ערלה, שהרי לכל הפירושים שיש בגמ' כל דשקיל פירא ואיתא לגוואזא מברך בופה"ע, ונמצא שלא רק לרא"ש שכתב כל שחוזר וצומח מעצמו אף מהשרשים הוי בפה"ע, ולא רק שדוקא שנשאר הגזע, אלא אף לרש"י שכתב שהענף מוציא פירות, הרי בחצילים אף הענף חוזר ומוציא פירות, ובאמת הכפתור ופרח כתב שחצילים הם ודאי ערלה, ורק מוז"י דהיינו בננה שהגזע מתעפש הוי מין אדמה, וגם הרדב"ז כתב בתחילה שחצילים הוי אילן, ויש בו דין ערלה, ורק אח"כ חזר בו, שמצא שבא"י אוכלין אותו בלא פקפוק, וחיידש שכל שיוצא תוך שנתו אינו מין עץ, ובשם האלשיך כתבו טעם שפוחת והולך, וכתב החזו"א שאין העיקר שפוחת והולך, אלא העיקר שאינו מתקיים ד' שנים, ונקט החזו"א שבצירוף שניהם יש להתיר את החצילים, ולפ"ז כשאנו באים לדון על האונס לכאורה צ"ל שיש בו דין ערלה, שאינו מוציא פרי רק אחר כג' שנים מנטיעת הגרעין, ומוציא עוד פרי בשנה הרביעית.

האם דבר שברכתו בפה"ע, בהכרח יש בו דין ערלה, מצאנו לעיל בדף ל"ו שאמרו באילן הצלף, שהאבינות יש בו ערלה וברכתו בופה"ע, והקפריסין והעלים והתמרות ברכתו בורא פרי האדמה, ואין בו ערלה, א"כ לכאורה מוכח שהברכה והערלה הא בהא תליא, אבל באמת אינו ראייה, רק שבצלף האבינות הוא עיקר פרי של האילן, ולכן חשיב פרי העץ, והקפריסין והעלים והתמרות לא חשיב כפרי העץ רק כעץ עצמו שאין בו ערלה, ואכתי י"ל שיש פרי שמברכים עליו בופה"ע ומ"מ אין בו דיני ערלה, כגון מטעם החזו"א שלא אסרה תורה ערלה רק בדבר שמגיע לידי רבעי, והצלף כל מיניו מגיעים לשנה חמישית.

וכן משמע בגמרא שאף דבר שברכתו העץ, יתכן שאין בו דין ערלה, שהרי אמרו בגמרא סד"א ליברך על החיטה בופה"ע, קמ"ל שלא, וודאי לא היה הו"א שאסור לאכול חיטה, אלא היה הו"א שמברכים עליו בופה"ע, ומ"מ אין בו ערלה, אלמא שלולא מתניתין, הו"א דלר' יהודה מברך על חיטה בופה"ע, אע"פ שאין בו דין ערלה, וזה ראייה אלימתא, והרב עלברג פירש דברי הגמרא שרק לענין בדיעבד היה הו"א שאם בירך בופה"ע יצא, ולא היה ניחא ליה לפרש שהיה הו"א לברך לכתחילה על חיטה העץ, שא"כ יהיה מוכח שדין הברכה ודין ערלה לא תליא זה בזה, אבל לשון הגמרא הוא מהו דתימא ליברך בופה"ע, אלמא שאף לכתחילה היה הו"א שברכתו בופה"ע, וקמ"ל שאינו מברך בופה"ע רק כשמוציא פעמיים, אבל כשמוציא פעמיים ברכתו בופה"ע, אע"פ שאינו ערלה, ואין לפרש שאילו מוציא פעמיים היה נאסר באכילה לעולם, חדא דסתיתמת הגמרא שמותר באכילה במוציא שני פעמים, אלא שמברך עליו בופה"ע, ועוד כמו בהו"א ר"ל שמברך בופה"ע על חיטה אליבא דר' יהודה, ואעפ"כ אינו ערלה, א"כ אף אילו היה מוציא ב"פ היה ברכתו בופה"ע, ולא היה נעשה ערלה.

אמאי אין מברכים על חצילים בפה"ע, ולכאורה צריך לברך על חצילים בופה"ע, שהרי נשאר הענף חוזר ומוציא עוד פרי, ואמרו בגמרא שבכה"ג ברכתו בופה"ע, וצ"ע מה הטעם של האומרים לברך עליו ב"פ האדמה, ובחזו"א נקט שהא בהא תליא, וא"כ בהכרח ברכת החצילים בפה"א, שהרי נקטינן שאין בו דין ערלה, ופירש הגמרא דליכא לגוואזא דמפיך פירא, היינו שאף שהענף מוציא פרי כמה שנים כיון שאינו מחזיק רק קצת שנים אין שם עץ עליו, ולא שם שהענף מוציא פרי, וחשיב שליכא לגוואזא דמפיך פירא, ודחוק מאד בלשון הגמרא, שבגמרא משמע שאם מוציא פרי פעם שני כבר ברכתו בופה"ע, והרב עלברג הוכיח כן מלשונות הראשונים שאם מוציא פרי לשנה אחרת ברכתו העץ, ולחזו"א צריך שיוציא פירות ה' שנים, ורק אז חשיב שהגוואזא מפיך פירא, - וגם בתוספתא משמע שאם מוציא פירותיו מגזעו ולא משרשו אילן הוא, ולא אמרו לא בגמרא ולא בתוספתא שדוקא שמוציא פירות ה' פעמים בה' שנים, ואמאי החסירו תנאי גדול זה, - אלא שהיו קשיא ליה לחזו"א, א"כ אמאי אין מברכין על החצילים בופה"ע, ואם מברכים בופה"ע אמאי אינו ערלה, ומזה לכאורה יש להוכיח שאינו תלוי זה בזה, וראוי לברך על החצילים בופה"ע ואין בו ערלה, וצ"ע המנהג לברך ב"פ האדמה על חצילים, ואונס לכאורה ברכתו בופה"ע ואסור משום ערלה, כיון שגדל כמה שנים ואולי מגיע אף לחמש שנים, כשזורע גרעין האונס.

מהגמרא שאיתא לגוואזא והדר מפיך מברכין העץ, משמע דליכא לסברת האחרונים שהמוציא פירות מיד, אינו עץ, סברת האחרונים שכל שמוציא פירות תוך שנתו לא חשיב עץ, וכן כל שאינו מוציא פירות כמה שנים, לא חשיב עץ צ"ע, שמבואר בגמרא שהיה הו"א לברך על החיטה בופה"ע, ואם נכון סברת האחרונים שכל שמוציא פרי בשנתו הראשונה, או כל שאינו מחזיק חמש שנים, כסברת החזו"א, לא חשיב עץ, תו מה צריך בגמרא לומר שאינו חוזר ומוציא פרי, הרי אף לו יהא שהחיטה היה מוציא גוואזא ומוציא שוב פרי מ"מ לא היה ברכתו בופה"ע, ולא היה בו דין ערלה, שהרי מוציא פירות בשנת זריעתו, וגמ' מבואר איפכא שאילו מוציא הגוואזא שוב פרי, חשיב עץ, ומזה רצו להוכיח שגם חצילים אסור באכילה תוך ג' שנים, וברכתו בופה"ע, חזינן בגמ' שגם חיטה ראוי להיות בו ערלה אף שמוציא פרי מיד וגם אינו מוסיף והולך, וסגי שחוזר ומוציא פרי לשנה הבאה, כבר יש עליו דין פרי העץ, ולהתיר החצילים צ"ל שברכת בופה"ע, אינו מחייב לומר שיש בו דין ערלה. **נמצא** שפיר המנהג לברך על חצילים ב"פ האדמה, ואין בו ערלה, שאינו מין אילן, והראיה שאינו מין אילן שמוציא פרי תוך שנתו וגם פוחת והולך, ורק חיטה יוצא מהכלל אליבא דר"י דהוי מין אילן אף שמוציא פירות מיד, וגם אינו חוזר ומוציא פירות כלל, מ"מ סבר ר"י שחשיב מין אילן, ועיין תוס' בשבת ס"ו א' ד"ה כוורת הקש, שהקשו איך מין קש מקבל טומאה הרי רק כלי עץ מקבל טומאה, ותירצו דקאי בשיטת ר' יהודה שקש מהחיטים הוא מין אילן, אבל כלים שיעשו מהעשבים או מענפי שאר הירקות אינם מקבלים טומאה, שרק מעץ הוי כלי חזק, אבל משאר עשבים אינו ראוי לכלי, ולא טמאתו התורה, ולדידן אף כוורת הקש אינו מק"ט שלא חשיבא מין עץ.

ד' פירושים, מה היה הו"א ומה המסקנא בגדרי דיני עץ וערלה. ועכשיו שאנו באים לדון על האונס אם יש בו דין ערלה, יש הרי ד' פירושים בביאור הגמרא בברכות מ', הרב עלברג פירש שהיה הו"א שבדיעבד אם בירך העץ על חיטה יצא, וקמ"ל שאינו יוצא, ופירוש זה דחוק בלשון הגמרא, [ולכאורה גם החזו"א וסייעתו דסברי שהעץ וערלה תליא זה בזה, פירשו כן את הו"א של הגמרא]. ופירוש השני הוא שאף שבהו"א אינו תלוי זה בזה, אבל למסקנא הכל תלוי בחוזר ומוציא פירות אף לענין ערלה, **ולפ"ז יש לחוש באונס שאסור משום ערלה**, ואח"כ פירשתי פירוש שלישי, שלא הא בהא תליא, כדמוכח מחיטה עצמה, **א"כ י"ל שברכת האונס בופה"ע** מחמת שחוזר ומוציא פרי, **ומ"מ יש מקום לומר שאינו חשוב עץ לענין ערלה**, וא"כ גם על חצילים ראוי לברך בופה"ע, אע"פ שאין בו ערלה, ופירוש האחרון הוא דבעינן שיהיה מין אילן, **ולזה ניחא הא דמברכים על האונס והחצילים ב"פ האדמה**, שאינם מין אילן כלל, ולדידן לעולם הא בהא תליא, כל שהוא מין אילן יש בו ערלה, וכל שאינו מין אילן, ברכתו ב"פ האדמה ואין בו ערלה, ורק ר' יהודה סבר שחיטה הוא מין אילן, ואילו היה מוציא פירות שני פעמים היה ברכתו בופה"ע, אע"פ שודאי לא היה בזה דין ערלה כדמוכח בגמרא שאין זה תלוי בדין ערלה.

Beit.horaah.613@gmail.com beisyosefsholem@gmail.com

ניתן להורדה באתר דרשו